

ne residerent, sibi admodum blanditi fuerunt, rati se posse per substitutos officium beneficium cohærens exequi, aliquando rigor ejus disciplinæ relaxatus adparet gratia quorundam Ordinum, seu Militiarum religiosarum, quarum egregia in Ecclesiam merita singularibus ornata sunt privilegiis, atque distinctis; quales sunt Ordines Sanctorum Mauriti, & Lazari, Sancti Joannis Hierosolymitani, Sancti Stephani, alique complures. Jamdiu cautum erat, ut laici homines etiam patroni Ecclesiarum, beneficiorum ab occupandis, retinendisque Ecclesiarum bonis abstinere, cap. 23. de jurepatron., Concil. Trident. cap. 3. in fine sess. 24. de Reform. Sed quæ de laicis hominibus statuta sunt, non adeo rigidæ etiam recipi debuerunt, ubi de viris Religiosis ageretur, quorum professio propè accederet ad clericalem conditionem, & quorum ex instituto certè derivabant in res ecclesiasticas utilitates. Hinc ex Pontificum Maximorum indulgentis, ac privilegiis obtinuit, ut certa ecclesiastica beneficia, præsertim simplicia, Religiosis eisdem in commendam concederentur, propterea quod in titulum concedi non poterant, quando viri laici utut religiosi sacra, & hierarchica, seu ex ordine pendentia ministeria obire nequibant; in commendam, inquam, ita, ut miles Religiosus bonis beneficii uteretur, ac si Clericus beneficiarius esset, sæpè verò officia beneficio adnexa per Clericum impleri curaret. Huc pertinet singulare illud privilegium concessum Religioso Ordini Sanctorum Mauriti, & Lazari, cujus Magni Magistri piissimi Sabaudia Ducis facultatem à Pio V. Pontifice Maximo obtinuerunt, beneficia omnia ecclesiastica de jurepatronatus laicorum, quæ personale Ecclesiarum servitium non requirunt, ejusdem Ordinis Equitibus patronis non dissentientibus commendandi. Videatur constitutio Pii V. quæ incipit *Sicut bonus agricola* quam recens interpretatus est, imò etiam ampliorum reddidit Benedictus XIV. in sua

constitutione, quæ incipit *Frustruosa*. Notandi profectò sunt fines, quibus hujus generis privilegia contineri solent. Nimirum commendari facilius obtinuit beneficia jurispatronatus laicorum, quæ personale Ecclesiarum servitium non requirunt. Versatur in hac re commutatio quædam voluntatis fundatorum publica auctoritate faciendâ. Porro in hoc beneficiorum genere non adeo publica Ecclesiæ utilitas versatur, quando talia beneficia sunt, quæ personale non adeo postulant in Ecclesia ministerium. Potius in iis sollicitus fuit fundator, vel de singularibus orationibus pro se fundendis apud Deum, vel de liberalitate exercenda in Clericum familiæ suæ, vel à successoribus designandum. Ubi interveniat auctoritas publica Pontificis Maximi, apud quem suprema est piarum voluntatum sollicitudo, ubi Princeps non dissentiant, quibus etiam cohæret cura executionum piarum voluntatum, ubi Patroni, veluti defensores voluntatis fundatorum, id ipsum adprobent, nihil est, in quo ea voluntatis immutatio reprobetur, quando ipse fundatorum finis, si non in omnibus adjunctis, saltem in genere suo ex gravi suadente utilitate, obtinetur. Non ita facile in cæteris beneficiis dispensatum est, in iis videlicet, quæ directò instituta fuerunt ob utilitatem publicam ecclesiasticam, à qua prætextu utilitatis in alio genere constitutæ non æquè recedendum persuasum fuit, quousque major ratio non adpareat unius à fundatore non attentæ, quam alterius à fundatore contemplatæ publicæ utilitatis.

Magna fuit priscorum religiosa pietas in ædificandis, ditandisque monasteriis gratia monasticorum Ordinum, & Monachorum; sive quòd monasteria nihil aliud essent, quam secessus quidam hominum liberè in solitudine divinarum rerum contemplationi, atque orationi vacantium, sive quòd monasteria essent veluti seminaria Clericorum, in quibus & studia colerentur, & virtutes quæcumque optimè exercerentur; uade quemad-

mo-

modum ex erectione eorundem pii fundatores benè apud Deum, Ecclesiamque merebant, ita ex orationibus Monachorum, quasi suffragiis, & viventibus adhuc, & defuncti juvabantur. Sed res humanæ etiam optimè constitutæ non diu consistere solent, modò ex injuria temporum, modò ex vicissitudinibus prudentiæ publicæ omnia aurigantis, modò ex inconstanti voluntate illorum, qui rebus eisdem utuntur, vel similibus de causis. Per varias habentes ætates monasteria magnificè, splendideque ditata quibusdam occasionem invidiæ dederunt; invidiam ponè secuta est indignatio adversus quosdam Monachos, qui rerum quæsitarum minimè contenti, ad ulteriora in dies anhelabant; atque hæc indignatio justas, aut æquas aliquando causas, quibus aut protegeretur, aut excusaretur, invenit, ubi allegari, demonstrarique cæpit, Monachos jamdiu plures à pristina regulæ custodia deflexisse, quasi sanctè, pièque olim in paupertate, aut sobrietate vixissent, opulentia dein luxum amavissent, & in luxu pericula gravissima invenissent. Concitatus hinc etiam fuit clericalis ordo, quòd prætextu liberalitatis in Monasteria, & Monachos exercendæ, Ecclesiæ clericales, Clericique vilescerent, modò redditibus Ecclesiarum in monasteria translatis, modò oblationibus, & decimis ad Monachorum manus devenientibus ex laicorum offerentium voluntate. Imò & ipsi publici boni curatores, ubi tam amplas monasteriorum facultates, & patrimonia circumspexerunt, certis finibus ea concludere meditati sunt, præsertim quòd Monachi ipsi non esse viderentur pares ad tot excolenda prædia, quot jamdiu fuerant monasteriis adquisita. Hæc prima fuerunt monasteriorum commendandorum initia, aut saltem originariæ causæ. Jam temporibus Gregorii Magni non solum monastica bona quædam facile à monasteriis avocabantur, can. 41. caus. 17. quæst. 4. sed etiam monasteria ipsa aut ad Clericorum, aut ad laicorum potestatem transibant, can. 26. caus. 18.

quæst. 2. Id quidem Gregorius vetuit, quod insuper vetuit non multo postea Trullanum Concilium in can. 49., unde argumentum desumitur, in orientali æquè ac in occidentali Ecclesia fuisse à laicis occupata bona monasteriorum. Adhuc tamen in Oriente percrebuisse abusum temporibus Concilii Nicæni II., demonstrant apertissime canon 13. ejusdem Concilii; sed in occidentali Ecclesia adhuc graviorem extitisse probant plura Concilia sæculo octavo, & nono celebrata, in quibus cautum est modò, ut Abbates, & Monachi in custodia regulæ suæ consistent, modò ut res à monasteriis, & Monachis ablata eisdem restituantur. Videatur canon 24. & 25. Concilii Turonensis anni 813., can. 9. & 10. Concilii Meldensis ejusdem anni, & Concilii Parisiensis VI. cap. 18. lib. 3. In Capitulari Vernensi anni 755. can. 10. hujusmodi commendarum fit mentio, ibi: *Et si talis causa evenerit, quod absit, quod ille Abbas sic remissus, vel negligens inveniat, ut in manus laicorum ipsum monasterium veniat &c.* Item in Capitulari anni 823. cap. 8. relato in lib. 2. Capitular. Francor. cap. 8. ita legitur: *Abbatibus quoque, & Laicis specialiter jubemus, ut in Monasteriis, quæ ex nostra largitate habent, Episcoporum consilio, & documento ea, quæ ad religionem Canonorum, Monachorum, Sanctimonialium pertinent, peragant &c.* In lib. 1. Capitularium cap. 110. cautum legimus: *Ut Laici non sint Prepositi Monachorum;* & in lib. 6. cap. 427., quòd depromptum est ex cap. 4. Concilii Troslejani, res hæc accerrimis verbis urgetur, ibi: *Omnibus, nos ipsos corrigentes, posterisque nostris exemplum dantes, generaliter interdiximus, ut nullus Laicus homo, vel Imperator, vel Rex, aut aliquis Praefectorum, vel Comitum, sæculari potestate fultus sibi per violentiam rapiat, aut a nobis competere, vel quocumque modo invadere præsumat monasterium aut prædia, vel quascumque res de potestate Episcopi, vel Abbatis, aut Abbatissa, & incipiat ipse vice Abbatis regere, & habere sub se Monachos, & pecuniam possidere, quæ fuit Christi Sanguine comparata. Talem hominem an-*

12

ti-

tiqui Patres nominabant raptorem, & sacrilegum, & homicidam pauperum, & lupum diaboli intrantem in ovile Christi, & maxime anathematis vinculo damnandum ante tribunal Christi &c. Innumera propemodum sunt sæculi octavi, & noni monumenta, ex quibus demonstrari posset, laicos passim bona monasteriorum occupavisse, & audiri tunc passim consuevisse nomen *Abicomitum*, qui, uti notat Du-Cange in Glossario, & Comites erant in militia constituti, & Commendatarii monasteriorum Abbates. Quantus, & quam perniciosus regularium conditioni hic abusus fuerit, demonstrant Troslejani Antistites in can. 3. relato à Baluzio in notis ad Capitularia tomo 2. pag. 1127. ibi: *Nunc autem in monasteriis Deo dicatis Monachorum, Canonicorum, & Sanctimonialium, Abbates laici cum suis uxoribus, filiis, & filiabus cum militibus morantur, & canibus.* Unde in Capitulis, quæ miserunt Episcopi provinciarum Rhemensis, & Rothomagensis Ludovico Regi anno 858., inter cætera hoc habetur, referente Pithæo in Glossario ad libros Capitularium tomo 2. pag. 732. Baluziana editionis: *Monasteria etiam religiosa, atque præcipua Canonicorum, & Monachorum, atque Sanctimonialium habitacula, quæ ab antiquo tempore parentes vestri sub religioso habitu constituerunt, ac frater vester Dominus noster, innuente partim fragilitate, partim aliorum callida suggestione, etiam & nimia necessitate, quia dicebant perituros, nisi eis illa loca sacra donaret, ab eo deficerent; & ipse aliquando per vos, sicut nunc patet, aliquando per fratrem vestrum regno destitutus, ab eis penderet, talibus, sicut scitis, personis commisit, debito privilegio restituente.* Non eadem profectò fuit causa, aut occasio, qua aut variis atatibus, aut diversis in provinciis bona Abbatiarum, aut monasteriorum à laicis occuparentur. Quæ primùm visa sunt hujus occupationis exempla, pertinent ea ad certa adjuncta temporum, quibus universum propemodum & orientale, & occidentale Imperium bellis hostilibus turbabatur, ac quassabatur, tunc enim victores ut-

plurimum minus religiosi homines diripiebant bona Ecclesiarum, æquè ac monasteriorum, ac præsertim monasteria ipsa invadebant, propterea quod plurimi perterriti cives ad eadem monasteria secessissent, ad eadem deferentes unà cum familia sua facultates universas familiares. Recentiora octavi præsertim, & noni sæculi, exempla aliam causam habuerunt. Jam tum Abbates monasteriorum ceperunt habere singulare peculium, & quidem non mediocre, sub nomine mensæ separatæ à Monasterio; unde vitam communem passim negligebant, quasi extra monasterium reverà viverent, licet in monasterio adhuc consistere viderentur. His accesserat, Abbates post factam plurimum feudorum concessionem gratia monasteriorum, cœpisse affectare aulica munera, imò & se comites adjunctis exercituum ducibus, & clypeos ad commodavisse cucullis; uno verbo, ea omnia seu in pace, seu in bello gessisse, quæ feudatarii universi gerebant, quod & aliquando in Abbatissis visum est, uti conjicere juvat ex salubri Bonifacii VIII. providentia in cap. un. vers. *Verùm quando Abbatissa de statu regul. in 6.* In his adjunctis laici homines intuentes, Abbatum dignitates in re bellica, in re aulica, in re etiam judiciaria, & regimine populorum, & in administratione ingentis peculii consistere, veluti sibi proprias facere non erubuerunt, rati, sufficere ad Monachorum utilitatem curandam, regulares Priores in monasteriis degere, dum ipsi Abbatum dignitate, & munere fungerentur in exterioribus, & publicis rebus. Potiore etiam jure sibi laici vindicabant bona monasteriorum dirutorum quasi vacantia, ut plurimum ex liberalitate Principum, veluti præmia concessa iis, qui bene de Republica meriti fuerant, commutatione facta voluntatis fundatorum, ubi monasteria in pristinum statum restitui non expediret. Deventum est ad sæculum Ecclesiæ undecimum, quo & vita monastica excoli melius cœpit, & plura monasteria ædificata sunt ad cul-

cultum doctrinarum, quæ propemodum interierant, quod insuper Clerici ad vitam communem ineundam ecclesiasticis decretis concitati fuerunt, ad corrigendos mores, & licentiam vitæ, quæ pridem viris in Dei sortem vocatis dedecori fuerat. Tum verò aut bona monasteriorum iterum monasteriis restituta sunt, aut veluti transactione facta Clericis concessa fuerunt, modò ita, ut pro monasteriis ædificarentur Ecclesiæ, & qui Ecclesiæ ministrarent, redditibus monasteriorum uterentur, modò ita, ut Clerici bona monasteriorum veluti sibi commendata reciperent, sponsione facta, qua Clerici commendatarii iterum monasterium ædificarent, monasticam conditionem instaurarent, & Monachos ipsos ad sequendam regulam concitarent. Et quidem hanc spem conceptam, veluti optimam habitam fuisse, nemo non videt; quamquam eventus non satis ex proposito cesserit: nimirum commendatarii Clerici diu bona monasteriorum detinuerunt; & vita functis eisdem similiter constituti successores parili eventu illa administrarunt. Displicuit sanè Pontificibus Maximis hæc disciplinæ regularis relaxatio, qui vetuerunt, ne quis in Abbatem eligeretur, nisi monasticam professionem elicuisset, cap. 37. 38. & 49. de elect., cap. 28. eod. in 6., Clement. 1. eod. tit. Clemens V. postquam Clericis nonnullis dignitate præclaris monasteriorum commendas concessisset, ubi indulta sua singularia maturiore consilio expendit, eadem omnia revocavit, uti liquet ex extravag. 2. de præbend. int. com. Benedictus XII. in secundo, quod habuit, consistorio commendas omnes etiam revocavit, quas Prædecessores concesserant, iis tantum exceptis, quas obtinuerant Cardinales, aut Patriarchæ, uti refert Raynaldus ad annum 1335., Cumque Clemens VI. iterum plures commendas monasteriorum contulisset, easdem revocavit Innocentius VI., ut iterum tradit Raynaldus ad annum 1353., & Platina de vitis Pontificum, Varia interea esse cœpit dis-

ciplina, uti adparet, modò institutis, modò revocatis monasteriorum commendis; cum enim ea tempestate turbarent Romanam Ecclesiam importuna schismata usque ad Martinum V., vix aptum potuit excogitari, nunquam autem adferri remedium gliscenti in dies nonnullorum rebus monasticis abutentium corruptelæ. Leo X. hanc materiam finiendam obtulit Concilio Lateranensis anni 1514. sess. 9., in quo utrinque accerrimè disputatum est, aliis pro monasteriorum commendis, aliis contra easdem pugnantibus; unde cavendum interea fuit, ut Monasteria eosque commendata apud Commendatarios quidem ipsos consistere, at post illorum obitum non aliis, quam *Cardinalibus, ac personis qualificatis, & benemeritis* commendarentur; ultiores verò monasteriorum commendæ non fierent, adjecta tamen hac clausula, *nisi pro conservatione auctoritatis Apostolicae Sedis, & ad occurrendum militis eam impugnantium pro temporum qualitate aliter Summo Pontifici de fratrum suorum consilio visum fuerit expedire.* Additum præterea fuit, hujusmodi Commendatarios, cujuscumque conditionis existerent, etiam Cardinales, si mensam habuerint separatam à mensa conventuali, quartam suæ mensæ partem pro instauratione fabricæ, sacrorum ornamentorum cultu, & pauperum alimentis; si verò mensa communis fuerit, tertiam omnium fructuum monasterii partem pro ferendis supradictis oneribus, & sustentatione Monachorum conferre; hinc in litteris commendarum monasticarum in Curia expediendis hanc saluberrimam clausulam exprimi debere, unde Lateranensis decreti memores essent Commendatarii; qua clausula non expressa, nullius momenti commendæ concessio haberetur. Rursum hæc commendarum materies proposita fuit Patribus Tridentini Concilii, qui generaliter in primis decreverunt, nemini concedendam esse commendam, qui jam beneficium ecclesiasticum possideret, cap. 4. sess. 7. de Ref. Deinde in sess. 21. cap. 8. de Ref. ca-

verunt, ut Episcopi commendata monasteria, ipsas etiam Abbantias, Prioratus, & Præposituras, in quibus non viget regularis observantia, visitent, & curent congruentibus remediis, ut, quæ renovatione indigent, aut restauratione, reficiantur, nisi agatur de commendatis monasteriis, quæ subjecta sunt Abbatibus capitibus ordinum ab Episcopali jurisdictione prorsus exemptis; horum enim monasteriorum visitatio, & cura eisdem Abbatibus fuit demandata, cap. 20. sess. 25. de regular. Denique iidem Tridentini Patres in sess. 25. de regular. cap. 21. respicientes ad monasteriorum commendas, expositis, quæ exinde proficiscebantur, incommodis, professi sunt, se ob difficilem temporum conditionem, nec statim, nec commune ubique adhibere remedium posse; Interea verò confidere se prudentia, ac pietate Romani Pontificis, quem curaturum sperabant, quantum tempora ferre posse viderit, ut monasteriis, quæ jam commendata reperirentur, quæque suos conventus haberent, regulares personæ, ejusdemque ordinis expressè professæ, & quæ gregi præire, & præesse possent, præficiantur; quæ verò in posterum vacabunt, nonnisi regularibus spectatæ virtutis, & sanctitatis conferantur. Quoad verò ea monasteria, quæ capita sunt ordinum, decreverunt, teneri illos, qui ea in commendam tenerent, infra sex menses, aut religionem illorum profiteri, aut illis cedere; aliàs commendas ipsas, tanquam ipso jure vacantes haberi; mandantes denique, ut in provisionibus dictorum monasteriorum qualitas singulorum nominatim exprimat, aliterque facta provisio subreptitia esse censeatur, nullaque subsequente possessione, ne triennali quidem, adjuvetur. Multa sanè ex his omnibus consecraria colliguntur. Et primò, commendæ monasteriorum visæ fuerunt, veluti extraordinarium remedium ad constituendos in officio Monachos, statumque regularium reformandum, ad quod planè numquam deveniri

consuevit, nisi ubi ordinaria remedia deficerent; unde commendæ non facilè interpretatione juvantur, eamque ob causam laudati Tridentini Patres cùm de commendis monasticis agerent, rem totam in Pontificis Maximi pietatem, ac prudentiam contulerunt. Secundò, quoniam commendarum monasticarum jura extra ordinem sunt investa, receptum est, ut commendæ nonnisi Pontificis Maximi auctoritate instituuntur, præsertim postquam monasteria exempta fuerunt abs jurisdictione Ordinariorum, subjecta, uti loquuntur, immediatè Apostolicæ Sedi. Faber in codice de sacros. Eccles. definit. 9. Tertio, ubi aut monasterium, aut mensa Abbatialis est commendata, dicitur semper aut monasterium, aut mensa Abbatialis vacare; etenim quousque commendata consistit, titulus nemini conceditur; ita exigente generali commendarum natura, quemadmodum initio præfabar. Quarto, si de jurisdictione quærat, ab Abbate Commendatario exercenda, dandus erit locus distinctionibus inter varia genera commendarum. Aliquando enim commendantur universa monasterii jura, veluti cùm universum monasterium dirutum est, vel pœnitè Monachis destitutum, tùm verò Abbas Commendatarius ea omnia exercet, quæ exerceret, si existeret, Abbas titularis, utens etiam iis privilegiis, & exemptionibus, quæ monasterio concessæ demonstrantur. Aliquando adhuc existente monasterio, & Monachis in monasterio degentibus, Abbatia est commendata; tùm verò iterum distinguendum est inter Abbates Commendatarios, qui habent mensam singularem, & separatam, & Abbates Commendatarios, quibus non est mensa separata à mensa monasterii. Quoties Abbates Commendatarii mensam habuerint separatam, tunc ipsi omnia jura Abbatialia exercent; in eos enim tota Abbatia cum suis juribus translata videtur. Sic & habent ipsi jurisdictionem in foro externo in populum, si quis populus monasterio subjacet, & in

Mo-

Monachos ipsos, quasi Abbas Commendatarius successerit in hac parte Abbati Regulari primitivo, ejusdemque locum teneat; & si quis adhuc in monasterio sit Abbas Regularis, iste in conspectu Abbatibus Commendatarii loco Prioris Claustralis habeatur, qui scilicet jurisdictionem in Monachos exerceat quidem, sed sub Abbate constitutus. Quoties autem Abbates Commendatarii mensam separatam non habeant, minore jure donati censentur, habenturque quasi Commendatarii non dignitatis, & officii Abbatialis, sed rerum ad monasteria pertinentium; proindeque in iis quidem, quæ ad percipiendas monasticos redditus pertinent, liberam habebunt administrationem, dummodò observent sanctionem laudati Concilii Lateranensis sub Leone X., à cæteris autem, quæ ad monasticam disciplinam, & spirituale jurisdictionem pertinent, gerendis abstinebunt, eademque gerenda Abbati titulari, & regulari relinquent. Quotiescumque hujus generis controversiæ emergant, utile semper erit ad primigenias tabulas confugere, quibus primùm commendari cœperunt monasterii bona vel ipsa monastica jura, quia nimirum in illis Commendatarii jura definiti consueverunt: utile quoque erit in diuturnum usum inquirere, (observantiam Pragmatici vocant), cùm iis optimus sit gestorum interpret. Denique ubi quærat de usu fructuum, quo Commendatarius gaudet, passim traditur, hodie Commendatarios in hac parte, ubi commendæ perpetuæ sunt, beneficiariis titularibus æquiparari. Ego tamen adhuc in causam institutæ commendæ inquirendum arbitrarer. Potest contingere in primis, ut non alia fuerit, neque alia perseveret commendæ causa, quam quod monasterium dirutum sit, aut Monachi ad exiguum admodum numerum redacti fuerint, atque adhuc exoptetur cum bona spe futurum, ut Commendatarius

monasterium restituat, sarciatque, Monachorumque numerum inducat; atque hac in specie commendam intra meri depositi, & administrationis limites coërendam censerem, nihilque omninò à Commendatario jure commendæ posse vindicari. Id perspicuè insinuat natura depositi, & causæ institutæ commendæ. Potest è converso contingere, ut vel ab initio cùm instituta commenda fuit, vel progressu temporis, publicè videatur non interesse, aut iterum renovari dirutum monasterium, aut reduci monasterium ad pristinum numerum Monachorum. Atque hac in specie versamur in commutatione voluntatis fundatorum, quæ ad eum casum devenerit, quo aut omninò, aut in parte executioni nequeat demandari. Hinc igitur speciei ea accommodentur principia, quæ generaliter obtinent in commutationibus ultimarum voluntatum faciendæ ab iis, qui hanc habent in republica potestatem. Nimirum ita executioni omnia demandentur, uti meliore quadam ratione consulendum videatur: non careant defuncti & meritis, & suffragiis apud Deum, quorum spem olim maximam habuerunt: fluat ex commutatione voluntatis in rempublicam major utilitas, quam quæ ex reparato, restitutoque monasterio speraretur, aut saltem commoda paria referantur: augeatur ex commutatione voluntatis divinus cultus, promoveatur pietas, ac religio; tum erit, quod meo judicio probari non possit. Ubi hæc desint, quemadmodum ego vererer, ne quidquam contra generalia juris cuiuscumque principia agatur, ita vererer maximè, ne & Commendatariis, & commendarum institutoribus grave periculum animarum imminet. Hæc mihi fuisse videtur germana Ecclesiæ sententia, uti liquere facilè poterit unicuique sedulo rem hanc pensanti, in conspectu præsertim monumentorum sacrorum, quæ superius commemoravi.